
ASPECTE ISTORICE ALE CONCEPTULUI DE TEOLOGIE NATURALĂ

Mihai C. TEODORESCU
inms@cmb.ro

Abstract. We find the concept of the natural theology in Plato's philosophy, according to which the eternal ideas, that represent the deep essence of things, are of a divine nature and form together the intelligible world, which is the Logos. Afterwards, Philo of Alexandria asserted that Logos is the 'son of Lord', the "second person of the Trinity" and represents an icon of the Divinity in the objects of the real world. The neoplatonism of Plotinus tried to explain through the mechanism of the social life, why god admitted the existence of evil in the world – an idea which will be developed by Leibniz in his theodicy. The period which follows is one of negation of the natural theology by some intellectuals of the end of the Middle Ages, partisans of the illuminism and of the modernisation, until the middle of the 20th century, when the idea was resumed with the new arguments of the philosophy of science: the divine unity exists, paradoxically, inside the multiplicity of the material real systems of Bertalanffy type (Erwin Schrödinger). The duality of the Informational Being, of the Universe exists as a transfigured antimony (Lucian Blaga), i.e. exists as the same time as an informational *discontinuity* (*determined* aspect), under the form of auto-organization and autoreproduction of the material real systems of Bertalanffy type, and as an *indetermined* form: the energetic-informational *continuity* of the wave in microphysics or of the field in macrophysics or as a divine duality between the Creation and the evolutionism of the Divinity embodied in the material real Bertalanffy type systems. The divine information means also organization and order of the physical and biological micro- and macrocosm (David Bohm and Simone Weil).

Baza irațională, instinctivă, a trebuinței de religie a dus la dezvoltarea teologiei revelate care susține natura supranaturală a Divinității. În accepția ei, normele Scripturii nu trebuie să fie accesibile rațiunii naturale, ci numai credinței, ele fiind date minții noastre printr-o intuiție specifică, reprezentată de revelație. Ea se află deasupra rațiunii și nu trebuie confirmată de ea.

Pe de altă parte, teologia revelată a fost îmbrățișată pentru a da un fundament teocrației¹ medievale. De aici a rezultat obligația filosofiei și științei evului mediu de a se conforma nevoilor bisericii, sacrificând rațiunea. Dar în realitate, unele dogme prezente în scripturi, mai ales cele care le deosebesc, fiind specifice unui anumit ritual, nu sunt revelații de natură divină, ci produse istorice cu caracter relativ care exprimă stări subiective de moment ale profetului care le-a creat. De pildă, dogma învierii morților din Scriptura creștină trebuie crezută cu strictețe pentru că are un caracter supranatural și vine de la persoana Transcendentă. Cu alte cuvinte, nu se pune problema de a înțelege pentru a crede în Dumnezeu, ci de a crede tocmai pentru că nesocotește legile naturii. În accepția teologiei revelate, baza existenței umane este credința și nu rațiunea. Nu este nevoie să ne îndoim nici o clipă de adevărul unei dogme care contrazice rațiunea, ci să o acceptăm cu smerenia credinței și a sentimentului de înfiorare a propriei ființe dat de puterea nemărginită a lui Dumnezeu.

Teologia naturală se deosebește de teologia revelată prin faptul că încearcă să confirme credința în Dumnezeu pe baza adevărului rațional. Ea susține că trebuie neapărat să înțelegi pentru a crede, iar rațiunea științifică duce în cele din urmă la credință. Rațiunea și credința nu sunt opuse, nu se exclud, ci se condiționează reciproc ca o pereche de termeni aflați în interiorul aceleiași sfere. Nu se poate ca în interiorul nostru să se afle două persoane diferite: un om al credinței și un om al rațiunii, fără ca ei să comunice reciproc, să se integreze într-un întreg, deoarece personalitatea umană este un tot unitar și nu se dedublează decât în cazuri pur patologice. Sfântul Augustin din Hippona (354-430) a fost unul dintre Sfinții Părinți ai Bisericii creștine care a susținut că Dumnezeu este izvorul Adevărului și temelia existenței lumii materiale. Influențat de idealismul obiectiv al lui Platon, el a afirmat că ideile eterne, care reprezintă esența profundă a lucrurilor (animal, copac, om, plantă, stea, ș.a.m.d.), au o natură divină și alcătuiesc împreună lumea inteligibilă care este Logosul. Mai târziu, filosofia creștină scolastică a evului mediu încearcă să explice o serie de dogme cu ajutorul argumentelor raționale ale lui Platon.² Philon definește

¹ Teocrația este o formă de organizare dictatorială a puterii politice în care forța socială este exercitată de preoți în baza considerentului teologic că puterea vine de la Dumnezeu.

² Însă problemele din Scriptură care nu puteau fi dezlegate prin rațiune erau puse pe seama supranaturalului dat prin revelație.

Logosul ca fiind „fiul lui Dumnezeu”³. Nicolaus Cusanus (1401-1464) a fost un preot filosof de naționalitate germană cu preocupări interdisciplinare. Originalitatea teoriei sale stă în explicația matematică pe care o dă procesului de pătrundere a persoanei lui Dumnezeu în natură: așa cum din numărul unu se formează toate celelalte numere prin simpla adunare, tot așa Dumnezeu cel unic se află în toate lucrurile și participă la alcătuirea lor. Dumnezeu este în același timp: „*maximum, fiindcă cuprinde totul, dar este și minimum, fiindcă se află în lucrul cel mai mic*”.⁴ Fundamentul teologiei naturale a evului mediu a fost concepția lui Platon privind esența divină a obiectelor lumii materiale. Se știe că Platon, spre deosebire de Aristotel, a acordat o mai mare importanță rațiunii decât simțurilor în procesul cunoașterii.

Istoria ideilor teologiei naturale, de la începuturile ei în perioada antică și până astăzi, a fost un șir de lupte care au corespuns unor revoluții mai profunde în gândire și în viața socială. Renașterea a dat un nou impuls filosofiei și științelor naturii, însă dezvoltarea lor era stânjenită de gândirea medievală, prejudecățile și totalitarismul religios. Restrângerea libertăților individuale, pedicile puse cercetărilor științifice în numele credinței, precum și inegalitățile, nedreptățile sociale, torturile Inchiziției, au dus în cele din urmă la revoluțiile burgheze care au nimicit privilegiile ereditare ale elitelor. Dar instaurarea principiului egalității oamenilor în fața legii și a separării valorii politice de cea religioasă în alcătuirea statului a fost pregătită din timp de contestarea unor principii ale valorii sacralului, exercitată din interiorul sistemului de gândire teologică, care a contribuit la înfrângerea pe plan ideologic a teocrației, chiar înainte de înlăturarea ei efectivă. O serie de preoți și călugări cu preocupări filosofice au negat principiul platonian al importanței rațiunii în cunoaștere și au afirmat rolul predominant al organelor de simț, declarându-se adepții teoriei gnoseologice a lui Aristotel. De pildă, Wilhelm din Occam (1280-1349) a fost un călugăr franciscan de naționalitate engleză care a susținut că numai lucrurile individuale perceptibile prin organele de simț au existență reală, astfel că existența lui Dumnezeu este îndoielnică pentru rațiune, dar absolut sigură pentru credință. Această orientare în teoria cunoașterii (gnoseologie) numită nominalism a săpat autoritatea socială a Bisericii, deoarece a lipsit-o de ajutorul rațiunii, și implicit de argumentele teologiei naturale. Dar negarea teologiei naturale, spre sfârșitul evului mediu, deși nu a corespuns

³ Mircea Florian, *Îndrumare în filozofie*, Editura Fundației Socec, București, p.125.

⁴ *Ibidem*, p.221.

realității științifice obiective - așa cum vom arăta mai târziu - a avut un rol deosebit de pozitiv prin contribuția adusă la separarea autorității Bisericii de cea a statului, care a permis ulterior dezvoltarea nestingherită a tuturor științelor naturii și societății. S-a acreditat ideea că religia se bazează exclusiv pe credință, iar știința numai pe relația simțuri-rațiune. Se credea pe atunci că între cele două domenii nu se poate stabili o legătură; religia ar fi exclusiv subiectivă, iar știința exclusiv obiectivă. Cu alte cuvinte, rațiunea nu se poate ocupa de problemele teologice. Aceste idei au fost sprijinite nu numai de preoții nominaliști, ci și de gânditori marcanți: Newton, Descartes, Kant, majoritatea filosofilor iluminiști.

O asemenea gândire era motivată social de necesitatea ca științele să se poată dezvolta nestingherit și să scape astfel de piedicile teocratice puse în calea cercetării obiective, însă negarea teologiei naturale, adică a relației dintre conceptul unei Ființe a Universului și existența obiectivă a lucrurilor, era întemeiată și de nivelul redus al dezvoltării științelor naturii (fizica, chimia, biologia, ș.a.m.d.). Întreaga realitate obiectivă, adică tot ce se socotea că există în afară și independent de subiectul cunoscător uman, era considerată ca fiind alcătuită din agregarea unor particule ultime de natură materială. Asemenea ipotetice microobiecte solide, compacte, indivizibile, ar alcătui întregul univers în care spațiul și timpul ar rămâne imuabile și fără să se modifice în raport cu materia, ceea ce a corespuns fizicii clasice din perioada lui Newton, Kant și Laplace când nu era cunoscută decât mișcarea de tip mecanic a macroobiectelor perceptibile. S-a ajuns astfel la divizarea absolută între subiectul uman care inventează Divinitatea și realitatea naturală, între eu și lumea materială, între revelația Divinității, care e bazată numai pe credință, și natura înconjurătoare, care se supune exclusiv propriilor legi obiective. Este negată întreaga teologie naturală susținută de Platon, apoi de Plotin, unii dintre Sfinții Părinți ai Bisericii creștine, reprezentanții scolasticii, neoplatonienii, neopytagorienii, Leibniz ș.a.m.d.⁵

Lupta împotriva teologiei naturale a fost continuată la începutul secolului XIX de către pozitivismul clasic, fundamentat de August Comte și sprijinit cu noi argumente de J.S.Mill și Herbert Spencer, care declarau datele senzoriale ca unicul izvor al cunoașterii. În deceniul trei al secolului XX apar o serie de atacuri susținute împotriva oricărei rațiuni științifice a

⁵ Nu voi expune toți exponenții teologiei naturale din istoria filosofiei deoarece argumentele lor constituie o speculație sterilă în raport cu nivelul descriptiv al cunoașterii din acele timpuri care avea puține date din cauza insuficienței dezvoltării a științelor naturii.

existenței obiective a unei Ființe a Universului din partea orientării neopozitiviste în gândire elaborate de „*cercul de la Viena*” condus de Moritz Schlick, la care au aderat Rudolf Carnap, Ludwig Wittgenstein, Bertrand Russell ș.a.m.d. Ei susțin că sunt adevărate numai judecățile faptice, care se referă la observații verificate direct privind însușirile senzoriale ale obiectelor, în timp ce relațiile dintre obiecte (fizice, chimice etc.) reprezintă un fel de proprietate privată a subiectului uman cunoscător prin care se realizează o sistematizare, ordonare și integrare logică a relației, prin urmare, conexiunile dintre lucruri, relațiile dintre obiectele universului apropiat sau îndepărtat, nefiind lucruri, nu au existență reală, ci se bazează pe proprietatea minții umane de a uni ceea ce în realitate este separat. În accepția neopozitivistă, nu numai ideea de Dumnezeu e o ficțiune, căci ea exprimă o conexiune universală fictivă, ci și ideea de societate este falsă, deoarece exprimă legături interumane unite într-o structură socială imaginară. Conceptele de divinitate, societate, structură a unei molecule etc. au un caracter convențional, subiectiv, fără un corespondent în realitatea obiectivă. Lucrările unor filosofi de mare notorietate, scrise în prima jumătate a secolului al XX - lea, ilustrează aceste idei. De pildă, Lucian Blaga consideră că termenul de Dumnezeu și religia în genere este doar expresia: „*finalismului de ansamblu al conștiinței umane*”⁶, iar Karl L.Popper era de părere că Divinitatea și „*doctrina determinismului istoric este și va fi o superstiție*”.⁷

Continuarea luptei împotriva teologiei naturale și după câștigarea bătăliei pe plan politic în 1789 prin separarea Bisericii de stat și *Declarația Drepturilor Omului*, proclamată de Adunarea Constituantă a Franței conform căreia „toți oamenii sunt născuți și rămân liberi și egali în drepturi” are o explicație multifactorială. Un prim factor este persistența mentalității medievale în comportamentul oamenilor, care erau copleșiți de prejudecăți religioase. Până în secolul al XX - lea, femeia a fost considerată inferioară bărbatului în viața sexuală, familială și profesională. Anumite versete ale scripturilor monoteiste incitau la o aspră deosebită în sancționarea adulterului și educația copilului, iar altele favorizau încălcarea unor drepturi fundamentale ale omului din cauza tendinței spontane a opiniei publice de a sacraliza unele entități supraindividuale ca instituția, națiunea și statul. De exemplu, în instituțiile de învățământ se manifestau frecvent năzuințe de a

⁶ Lucian Blaga, *Trilogia valorilor*, Opere, vol.10, Editura Minerva, București, 1987, p.627.

⁷ Karl L.Popper, *Mizeria istoricismului*, Editura ALL, București, 1998, p.XVIII din prefața semnată de autor.

se opune predării unor cuceriri științifice care nu corespundeau Scripturii, cum ar fi evoluționismul sau antropogeneza, ceea ce a declanșat frecvent conflicte rezolvate numai prin intermediul justiției și aplicării legilor statului democratic.⁸ Toate aceste conflicte și nedreptăți au alimentat aversiunea elitei intelectuale față de relația dintre rațiune și ideea de Dumnezeu, ca bază a teologiei naturale, reprezentând justificarea opoziției ei față de fundamentul legăturii dintre rațiunea științifică și credința creștină, care se știe că a constituit nervul vital al scolasticii și menținerii Inchiziției în evul mediu.

Un alt resort motivațional al negării teologiei naturale a fost presiunea psihologică a consensului care face să se solidarizeze mari mase de oameni receptivi la ideile filosofice ale unor mari personalități. În acest sens, Konrad Lorenz a criticat spiritul de turmă, conformismul, declanșat de curente culturale manifestate sub forma unor credințe în orientări filosofice în care: „... venerația față de maestru face ca elevii să devină apostoli, iar școala o religie”⁹.

Dar odată obținută victoria deplină a rațiunii științifice și câștigarea libertăților și drepturilor individului uman, a înlăturării complete a înstrăinării omului prin mentalitățile religioase cu caracter dogmatic, chiar în statele democratice ale Occidentului european și SUA, au apărut, începând cu mijlocul secolului XX, argumente ale metafizicii științelor naturii care să întemeieze o nouă teologie naturală, calitativ distinctă de cea anterioară. Primul pas a fost câștigat în 1948 prin apariția cărții *Cibernetica* a matematicianului american Norbert Wiener. El pune bazele științifice ale conceptului de informație care s-a dovedit a fi o autentică revoluție în gândirea filosofică. Pe de altă parte, Claude E. Shannon elaborează teoria matematică a informației, metodele de a o determina exact, cantitativ, și a o măsura în biți în baza considerentului că reprezintă o entropie¹⁰ negativă, putând fi calculată prin aplicarea logaritmului negativ unei probabilități estimate în prealabil.

⁸ Este cunoscut procesul care a avut loc în 1923 într-un stat al SUA, având ca obiect teoria evoluționistă care a inspirat filmul „Procesul maimuțelor”.

⁹ Konrad Lorenz, *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*, Editura Humanitas, București, p.108.

¹⁰ Termenul de entropie a fost creat inițial pentru a desemna gradul de uniformizare și dezordine a moleculelor unui sistem fizic asupra căruia acționează căldura, pe când informația este opusul entropiei deoarece constituie o măsură a ordinii și organizării unui sistem real, existențial, material.

Din punct de vedere calitativ, informația a fost definită ca un tip de conexiune între sistemele¹¹ existențiale, reale, materiale, ale universului, un fenomen de relație dintre acestea efectuat prin semnale materiale care transportă semnificații.¹² N.Wiener afirmă că informația este o coordonată existențială fundamentală a realității obiective, alături de materie și energie. Cum materia și energia se transformă una în cealaltă, în funcție de viteza sistemului real de referință (A.Einstein), rezultă că la baza a tot ce există stau două entități: substratul substanțial-energetic și informația. Energia devine o măsură a mișcării materiei, iar informația o măsură a ordinii și organizării sistemelor reale, materiale tip Bertalanffy. Conceptul de informație constituie un argument al metafizicii științelor cognitive¹³, dezvoltate în a doua jumătate a secolului al XX - lea, prin care se dă Logosului o semnificație care corespunde exigențelor unei teologii naturale postmoderne. Informația este o însușire a Divinității interiorizate în materie, adică o trăsătură a Fiului, în sensul creștin al cuvântului, deoarece statutul divin al lui Hristos s-a delimitat în momentul Big-Bangului.¹⁴ Ca și Divinitatea, informația nu are o structură spațio-temporală proprie, fiind o existență mijlocită, mediată, ea există în stațiul și timpul sistemelor reale cu existență nemijlocită, adică a celor material-energetice.

¹¹ Nu este vorba de un sistem ideal sau gnoseologic care ființează numai în mintea omului (clasificări, creații convenționale etc.), ci de organizarea dintr-un impuls propriu, natural intrinsec, a unor părți materiale într-un tot unitar care capătă legi proprii de funcționare ce nu se mai găsesc la nivelul părților și explică existența și funcționarea totalității ca o entitate de sine stătătoare, independentă de facultatea de cunoaștere a omului. Sistemele astfel definite au primit următoarele denumiri sinonime: sisteme materiale, sisteme existențiale, sisteme ontologice, sisteme ontice, sisteme reale. În cadrul lor, Ludwig von Bertalanffy a introdus: atomii moleculelor fizice, moleculele, virusii, celulele, macroorganismele vii, coloniile de animale, populațiile umane, ecosistemele regionale, biosfera, planetele, stelele, sistemele galactice și metagalactice.

¹² Aceste semnificații circulă în tot universul, independent de subiectul uman, constituind un proces de reflectare a reflectării în accepția filosofului român Ion Irimie.

¹³ Științele cognitive sunt următoarele grupe de discipline între care se instituie legături reciproce: informatica, neuroștiințele, psihologia, lingvistica, antropologia și filosofia științei.

¹⁴ Pentru amănunte vezi: Mihai C.Teodorescu, *Filosofia nemuririi*, Editura Vega, București, 2001, p.164-165.

Pe de altă parte, unitatea divină există paradoxal în interiorul multiplicității sistemelor materiale reale tip Bertalanffy (Erwin Schrödinger). Dualitatea Ființei Informaționale a Universului care există ca antinomie transfigurată (Lucian Blaga), adică există în același timp ca *discontinuitate* informațională (aspect *determinat*) sub forma autoorganizării și autoreproducerii sistemelor materiale reale tip Bertalanffy și totodată există sub o formă *nedeterminată*: *continuitatea* energetic-informațională a unde în microfizică sau a câmpului în macrofizică sau ca dualitate divină între Creație și evoluționismul divinității întrupate în sistemele materiale reale tip Bertalanffy. Informația divină înseamnă și organizare, ordine a micro și macrocosmosului fizic și biologic (David Bohm și Simone Weil).

Trăsăturile calitativ noi ale teologiei naturale, apărute în a doua jumătate a secolului al XX - lea, rezultă din tendința la interdisciplinaritate a tuturor tipurilor de științe naturale și sociale, menită să coordoneze laolaltă grupe mai mult sau mai puțin vaste de fenomene, care mai întâi erau considerate izolate, într-o manieră strict pozitivistă. Pe lângă procesul de integrare a științelor, care este dictat de o necesitate teoretică legată de rigoarea cunoașterii științifice a mediului înconjurător, raportată la puterea modelatoare a micro și macro Cosmosului, a apărut mai recent acțiunea suplimentară a unei necesități practic-sociale dată de impulsul intern al speciei umane pentru a înfăptui o sinteză planetară a vieții omenești în contextul globalizării, care este o tendință de structurare a tuturor civilizațiilor într-un tot unitar. Ioseph Mitsuo Kitagawa - un cunoscut profesor de istorie a religiilor de la Universitatea din Chicago - arată că există în momentul de față sarcina urgentă de: „*a articula semnificația interioară a religiilor ca relație dintre omenire și realitatea ultimă cu semnificația exterioară, care leagă afirmațiile noastre și ale altora despre adevăr, ca tradiții diferite ce sunt sortite să conviețuiască pe această planetă. Pretutindeni religiile sunt obligate să devină o parte din sintezele religie-cultură-societate-ordine politică*”¹⁵. Se renunță treptat la ideea că Transcendentul este o entitate eminentamente mistică și că dogmele legate de El nu pot fi cunoscute pe cale rațională, fiind un Mister care trebuie crezut în modul cel mai simplu prin mijloacele revelației. În acest sens, Frithjof Schuon notează următoarele: „cunoașterea îndelungată, răbdătoare și

¹⁵ Ioseph Mitsuo Kitagawa, *În căutarea unității. Istoria religioasă a omenirii*, Ed.Humanitas, București, 1994, p.282, traducere de Claudia Dumitru după: *The quest for human unity. A Religious History*, Augsburg Fortress, 1990.

modestă, izgonește misterele și tot ceea ce ne este dat ca *Transcendent*, astfel încât ea decade ușor în cotidian, se integrează complet peisajului terestru, se sfârșește chiar prin a deveni un simplu sector al vieții sociale și culturale umane. Hölderlin, de pildă, știa că *divinul se retrage* când devii prea familiar cu el¹⁶. Între 31 august și 1 septembrie 1998 a avut loc la București *Reuniunea oameni și religii* care: „a întâlnit 800 de reprezentanți ai peste 30 de credințe religioase din 40 de state ale lumii, eveniment considerat ca fiind cel mai mare miting dintre creștini și celelalte religii, înainte de finalul celui de-al doilea mileniu al Crucii”¹⁷. Cele mai mari eforturi practic sociale de apropiere a marilor religii monoteiste le-a desfășurat Papa Ioan Paul al II-lea. El și-a propus să contribuie la edificarea unei Biserici Universale prin reconcilierea dintre religia creștină, iudaică și islamică. El a fost primul papă care a vizitat o sinagogă și a stabilit relații diplomatice între Sfântul Scaun și Israel. Pe de altă parte, a vizitat mai multe moschei și s-a deplasat în țări arabe pentru a discuta cu liderii religioși al Islamului.

Dar aceste tendințe actuale de unitate spirituală a cultelor religioase monoteiste, favorizată de noile argumente ale teologiei naturale, i se opune dinamismul eterogenizant rezultat din opoziția aspectelor teologiei revelate din doctrinele religioase monoteiste care, sub influența liderilor de opinie, desfășoară orientări inverse și antagoniste teologiei naturale, impulsionate irațional, prin Inconștientul colectiv, de tendința spontană de a păstra autonomia deplină a valorii religioase care se știe că este prin ea însăși conservatoare, tradiționalistă și formalistă. Sunt cunoscute conflictele sociale religioase care au avut loc în ultimele două decenii: Kosovo (ortodocși și musulmani), Timorul de Est (musulmani și catolici), Irlanda de Nord (protestanți și catolici), Algeria (fundamentalistii islamici și populația laică), Cașmir (musulmani și hinduși). Această luptă socială a contrariilor pe tărâm religios nu poate fi benefică în momentul de față, chiar dacă se încearcă unele justificări de către reprezentanții extremismului politic de dreapta sau de stânga. De pildă, dacă conflictul din Cașmir ar degenera într-un război atomic între India și Pakistan, atunci ar exista riscul ca un proiectil cu încărcătură nucleară să cadă accidental pe o mină de uraniu,

¹⁶ Frithjof Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor*, Ed.Humanitas, București, 1999, p. 14, traducere de Anca Manolescu după: *De l'unité transcendente des religions*, Editions.du Seuil, 1979.

¹⁷ Dumitru Bădița, *Oameni și religii*, Revista „Curierul Românesc”, anul X, nr.9, septembrie 1998, p.3.

ceea ce ar declanșa o reacție în lanț care ar fi posibil să transforme planeta Pământ într-o pulbere de meteoriți.¹⁸

Așadar, există acum o străduință practic socială de autoconservare a Eului divin din specia umană care încearcă să-și îmbunătățească adaptarea la mediu prin tendința de unificare a religiilor în baza principiilor morale ale unei singure teologii naturale, care este menită să minimalizeze intoleranța religioasă și extremismul eterogenizant imprimat de revelațiile diferite ale teologiilor monoteiste actuale. Dar alături de efortul practic social de unificare a religiilor mai există un imbold către o metafizică a științelor pozitive, care încearcă să explice existența obiectivă a Ființei Universului. Lucrarea de față reprezintă o dezbatere inspirată de binecunoscuta carte „*Cibernetica*” a lui Norbert Wiener ale cărui idei sunt integrate dinamicii științifice a lucrărilor dedicate impactului teoriei informației în biologie, fizică, biologia moleculară, psihologia animală și sociologie. Acțiunea reciprocă dintre dezvoltarea calitativă și cantitativă (matematico-electronică) a informației și achizițiile recente ale științelor cognitive oferă o icoană sintetică a universului din perspectiva unei teologii naturale, calitate distincte de cea a Evului Mediu. Au contribuit la această acțiune lucrările lui Erwin Schrödinger, Werner Heisenberg, David Bohm, Fritjóf Capra, Jacques Monod, Michael P. Murphy, Luke A.J.O’Neill, Richard Dawkins, Roger Penrose, Cairns Smith, I.L.Casti, Radu J.Bogdan și alții. De pildă, Richard Dawkins în cartea sa *Un râu pornit din Eden* consideră informația biologică de natură genetică: „un râu de informație, un fluviu de instrucțiuni abstracte pentru construirea corpurilor, care izvorăște din Eden (rai)”¹⁹, iar autorul însuși notează că i-a fost inspirat de Vechiul Testament: „Și din Eden ieșea un râu care uda raiul” (*Facerea*, cap. 2 verset 10). În lucrarea sa *Gena egoistă* arată că: „linia politică și morală a vieții sociale este condiționată de gene, iar creierul omului este un simplu organ executiv al

¹⁸ În metafizica astrofizicii, s-a emis ipoteza că planeta Phaeton, care a fost situată între Marte și Jupiter, s-ar fi transformat într-o mulțime de meteoriți cu aproximativ 13.000 ani î.Ch. în urma unei explozii nucleare în lanț declanșată de un conflict între ființe civilizate (George Ștefănescu, *Ipozeze biblice*, Ed.V.Cârlova, București, 1999, p.51)

¹⁹ Richard Dawkins, *Un râu pornit din Eden*, Ed.Humanitas, București, 1995, p.17, traducere după: *River out of Eden*, Basic Books, A Division of Harpes-Collins Publishers Inc., New York.

informației pornite din ADN”.²⁰ Erwin Schrödinger vorbește despre paradoxul aritmetic al existenței reale, obiectiv-informaționale, a unicității Eului divin în multiplicitatea eurilor materiale conștiente și trecătoare.²¹ O serie de cercetători printre care cităm pe Cairns Smith și I.L.Carsti au demonstrat că molecule anorganice de materie, cum ar fi, cristalele, se dezvoltă prin adaptarea la mediul înconjurător într-un proces în care interiorul informațional al moleculelor menține activă organizarea internă a populației de cristale anorganice și și autoreproduce structura în condițiile selecției naturale.²² David Bohm (1917-1992) - autor al mai multor lucrări de filosofie și metafizică a științelor - este partizanul unei concepții a ordinii lumii în care nu numai materia organică, dar și: „materia neînsuflețită se menține pe sine însăși într-un proces continuu, similar cu creșterea plantelor. Astfel, amintindu-ne modelul *tus-în-fluid* al electronului, vedem că o astfel de particulă trebuie înțeleasă ca o ordine de desfășurare recurentă și stabilă în care o anumită formă ce suferă schimbări regulate se menține repetat, dar atât de rapid încât pare că are o existență continuă. Deci, când este înțeleasă prin ordine implicită, materia neînsuflețită și ființele vii sunt văzute a fi, în anumite privințe esențiale, fundamental-similare în modurile lor de existență”.²³

În acest început de mileniu III se poate vorbi despre o paradigmă²⁴ a metafizicii științelor cognitive care justifică o teologie naturală. Fără îndoială că a existat în secolul XX și o situație paradigmatică a fenomenologiei religioase, pusă în evidență mai ales prin studiile semnate de Jean Louis Chrétien, Michel Henry, Jean Luc Marion și Paul Ricoeur, însă pentru această orientare fenomenologică analiza raportului dintre eul

²⁰ Richard Dawkins, *Gena egoistă*, Ed.Tehnică, București, 2001, p.57, traducere de Dan Crăciun după: *Selfish Gene*, published in English in 1989, Oxford University Press.

²¹ Erwin Schrödinger, *Ce este viața ? Spirit și materie*, Ed.Politică, București, 1980, p.159, traducere de V.Efimov după: *What is life ? Mind and matter*, Cambridge University Press, 1967.

²² Radu J.Bogdan, *Temeiuri ale cogniției. Cum este modelată mintea de către comportamentul teleologic*, Ed.ALL, București, 1998, p.33, traducere din limba engleză de Mircea Dumitru.

²³ David Bohm, *Plenitudinea lumii și ordinea ei*, Ed.Humanitas, București, 1995, traducere după: *Wholeness and the implicate order*, Routledge, London, 1980.

²⁴ Paradigmă în sensul dezvoltat de Thomas Kuhn în cartea sa *Structura revoluțiilor științifice* (1962).

uman și Divinitate pune pe un plan secundar problema obiectivității cunoașterii lui Dumnezeu și acordă maximum de atenție sferei subiectivității umane: sentimentul de încredere fără rezerve și dependență absolută, procesul de autoorganizare psiho-somatică declanșat de credința fermă în valorile morale ș.a.m.d. Spre deosebire de fenomenologia religioasă, metafizica religioasă a științelor cognitive pune problema ontologică a existenței lui Dumnezeu pe primul plan. Față în față cu domeniul cunoașterii științifice a esențelor profunde, de natură divină, a obiectelor lumii fizice și biologice, sfera subiectivității umane se poate delimita și preciza de sfera strict obiectivă, iar accentul studiului se pune pe aceasta din urmă. De pildă, *Cuvântul Vieții* din limbajul lui Michel Henry își pierde semnificația fenomenologică de bucurie și sens al vieții oferit de Transcendent pentru a deveni informație divină obiectivă interiorizată în natură, în conformitate cu legile ei, iar *Cuvântul lui Dumnezeu* depășește semnificația fenomenologică atribuită Scripturilor pentru a desemna, în sens larg, esența informațională divină interiorizată în viața social-umană și social-biologică - esență care are o mai mare putere de eterogenizare și complexificare a viului în comparație cu *Cuvântul Vieții*.